

РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТГА ЎТИШ ШАРОИТИДА ИНВЕСТИЦИОН МЕХАНИЗМНИНГ РИВОЖЛАНИШИ

PhD Эркаев Акром Нормухаммадович

Тошкент давлат иқтисодиёт университети

ORCID: 0009-0001-2638-7958

Аннотация. Мақолада иқтисодий ислохотлар даврида миллий иқтисодиётнинг тармоқ таркибини ўзгаришига асосий капиталга йўналтирилган инвестицияларнинг молиялаштириш манбалари бўйича ҳамда технологик тармоқ таркиби билан боғлиқ бўлган инвестицион механизмнинг таъсири тадқиқ этилган

Калит сўзлар: миллий иқтисодиёт, техник-технологик ривожланиш, тармоқ таркиби, инвестиция, асосий капитал, технологик таркиб, трансформация, молиялаштириш манбалари, давлат бюджети, хоризжий инвестиция, аҳоли маблағлари, тижорат банклар кредити, хўжалик механизми, самарадорлик.

РАЗВИТИЕ ИНВЕСТИЦИОННЫХ МЕХАНИЗМОВ ПРИ ПЕРЕХОДЕ К ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКЕ

PhD Эркаев Акром Нормухаммадович

Ташкентский государственный

экономический университет

Аннотация. В статье рассматривается влияние инвестиционного механизма на технико-технологическое развитие национальной экономики и изменения ее отраслевой структуры за годы независимости, а также изменения государственной инвестиционной политики и инвестиций в основной капитал по технологическим, отраслевым структура и источники финансирования.

Ключевые слова: национальная экономика, техническое и технологическое развитие, сетевая структура, инвестиции, основной капитал, технологическая структура, трансформация, источники финансирования, государственный бюджет, иностранные инвестиции, средства населения, кредиты коммерческих банков, хозяйственный механизм, эффективность.

DEVELOPMENT OF INVESTMENT MECHANISMS DURING THE TRANSITION TO THE DIGITAL ECONOMY

PhD Erkeyev Akrom Normuxammadovich

Tashkent State University of Economics

Annotation. The article discusses the impact of the investment mechanism on the technical and technological development of the national economy and changes in its sectoral structure over the years of independence, as well as changes in the state investment policy and investment in fixed assets by technological, sectoral structure and sources of funding.

Key words: national economy, technical and technological development, network structure, investment, fixed capital, technological structure, transformation, sources of financing, state budget, foreign investment, public funds, commercial bank loans, economic mechanism, efficiency.

Кириш.

Жаҳонда иқтисодиётнинг таркибий тузилмасини такомиллаштириш ва юқори фан сифимли технологияларга асосланган таркибий тузилмани шакллантириш ҳамда инновацион иқтисодиётга ўтишнинг илмий-назарий асослари ишлаб чиқилмоқда. Унда ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмага ва рақамли иқтисодиётни ривожлантиришга йўналтирилаётган инвестициялар оқимини кўпайтириш масалаларига алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси даврида иқтисодиётни техник-технологик жиҳатдан модернизация қилиш, таркибий ўзгаришларни амалга ошириш, мамлакат экспорт салоҳиятини кенгайтириш ва инвестицияларни кенг жалб қилишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. “Бундай шароитда янги технологияларга инновацион асосланган ҳолда иқтисодиётимизни модернизациялаш, жаҳон бозоридаги рақобатдошлигини янада ошириш, унинг соҳа ва тармоқларини модернизация ва диверсификация қилиш, экспорт салоҳиятини кенгайтириш, тадбиркорликни ривожлантириш, инвестициявий фаолликни кучайтириш орқалигина истиқболли дастурларимизни самарали амалга ошириш мумкин” (Мирзиёев, 2021). Миллий иқтисодиётда янги технологик укладнинг такрор ишлаб чиқариш таркибий тузилмасини шакллантириш, юқори технологияли ишлаб чиқаришни ривожлантириш, билимларнинг жадал равишда инновацион маҳсулотга айланишини рағбатлантириш, мавжуд ресурсларни қайта тақсимлашга имкон берувчи ваколатли молиялаштириш механизмини яратиш зарурати вужудга келмоқда.

Адабиётлар шарҳи.

Инвестицион муҳит ва инвестицион салоҳиятни ривожлантиришининг илмий-методологик асосларини такомиллаштириш, иқтисодётни модернизациялаш шароитида иқтисодиётнинг таркибий тузилмасини шакллантириш масалалари бўйича атрофлича тадқиқотлар олиб борилган. Иқтисодий ўсиш назариясида асосий ўринда таркибий қайта қуришда инвестицияларнинг ўрни масаласи туради. Кейнс (1992) томонидан “иқтисодий фанда бозор иқтисодиёти, иқтисодиётда барқарорликни кафолатлай олмайди деган инқилобий фикр баён этилган эди”.

Иқтисодиёт фанида инвестиция мультипликатори тушунчасини 1931 йилда инглиз иқтисодчиси Кан (2004) киритди. Неоклассик назарияни биринчи мартда Солоу (1957) томонидан “Техника тараққиёти ва агрегатли ишлаб чиқариш функцияси” асарида (1957 йил) ривожлантирилган эди. У технологияни сифат жиҳатидан такомиллаштириш, шунингдек ходимларнинг малакасини ошириш дастгоҳлар ва фабрикалар сонини кўпайтиришга қараганда анча самаралироқ эканлигини илмий асослади. Унинг фикрича, асосий воситаларни илмий-тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишланмаларини ривожлантиришга йўналтириш самарали иқтисодий ўсиш сифатини таъминлайди.

Рус олимларидан Касьяненко (2009) “Инвестиция мультипликатори кўрсаткичи миллий даромад ҳажмининг ўсишини, ушбу ўсишни таъминлаган инвестиция ҳажмига нисбати билан белгиланади деб таъкидлаб унинг фикрига кўра инвестициялар динамикаси ялпи талаб қийматларининг ўзгаришида муҳим аҳамият касб этишини, кўрсаткичнинг ўзи эса, даромадлар ўсишидаги фарқнинг инвестициялар ўсишидаги фарққа нисбатини акс эттиришини назарда тутди”. Глазьев (2016) технологик укладнинг таркибий тузилмавий элементи сифатида, унинг ядросини ташкил этувчи асосий базис инновацияларни ва инқилоб қилувчи технологияларни баҳолайди.

Ўзбекистонлик иқтисодчи олимлардан профессор Вахабов ва Зайнитдиновалар (2011) “Инвестиция меъёри иқтисодиётнинг соғломлигини акс эттиради ва иқтисодиётда модернизациялашни ва таркибий ўзгаришларни амалга оширишнинг асоси ҳисобланади деб баҳо беришади. Уларнинг хулосаларига кўра бугунги

иқтисодийни модернизациялаш шароитида инвестиция меъёри “Ўзбекистонда эса, 28-30 фоиз атрофида бўлиши керак”.

Профессор Жўраев ва Маматовлар (2019) фикрига кўра “Инвестициялар таркибида асосий капиталга қўйилмалар асосий ва ҳал қилувчи ўринни эгаллайди. Асосий капиталга қўйилган инвестициялар бир қатор мезонлар бўйича туркумланади. Инвестицияларнинг молиялаштириш манбалари бўйича тузилиши унинг умумий миқдориди алоҳида манбалар улушини кўрсатади”.

Тадқиқот методологияси.

Мақолада илмий абстракция, диалектик тадқиқот, индукция ва дедукция, мақсадли ривожлантириш, монографик кузатув, тизимли ва қиёсий таҳлил, график тасвирлаш, жадвал, эксперт баҳолаш ва иқтисодий статистик усуллардан фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси.

Ўзбекистон миллий иқтисодийидаги ҳозирги илмий-техник ва технологик ҳолатни етакчи ривожланган мамлакатларнинг технологик ривожланиш даражасига қувиб етишга қаратилган сиёсат деб тавсифлаш мумкин. Мустақиллик йилларида иқтисодийни бозор механизмига ўтиш даврида миллий иқтисодийга юқори фан сиғимли техник-технологиялар олиб келиш учун етарли даражада хорижий инвестициялар кириб келмади. Бу миллий иқтисодийнинг юқори фан сиғимкор технологиялар базисиди рақобатбардошликни ҳамда асосий фондларнинг янгиланиш суръатларини пасайиши ва билим талаб қилувчи саноатнинг номунатосиблигини кучайиши билан бирга юз берди. Бунга қўшимча қилиб мустақиллик йилларининг илк даврларида халқаро савдо муносабатларда етарли тажрибани йўқлиги сабабли сотиб олинган янги техника ва технологиялар ўз хаётий даврининг якуний босқичидаги, маънавий эскирган технологиялар эди.

Эндиликда янги технологик базисни шакллантириш миллий иқтисодий хавфсизликни таъминлашнинг асосий омилларидан бирига айланмоқда, шу боисдан Ўзбекистон Республикаси Президенти Мирзиёев (2021) “Албатта, биз эски тизимни батамом ўзгартириб, ўз олдимизга қўйган мақсадга тўлиқ эришдик, деб айтишга ҳали эрта. Такрор айтаман, биз ҳар куни изланишдамиз. Бу йўлда дастлабки қадамларни қўймоқдамиз, холос. Лекин «Бу ўзгаришлар – вақтинчалик кампания, ўтади-кетди», деганлар янглишади”, деб таъкидлаган.

1-жадвал

Ўзбекистон Республикасининг инвестицион фаоллигининг асосий кўрсаткичлари (млрд. сўм. жорий баҳоларда) (Тўплам, 2021)

№	Кўрсаткичлар	2010	2014	2018	2020	2020 йил 2010 йилга нисбатан %да
1.	Асосий капиталга киритилган жами инвестициялар	16463,7	37646,2	107231,3	202000,1	1226,9
2.	Чет эл инвестициялари ва кредитлари	4340,8	6980,1	30154,8	86647,0	1996,0
3.	Асосий фондларни ишга тушириш	13784,6	29770,2	121953,6	53126,2	385,4
4.	Қурилиш ишлари	8245,8	20060,4	51129,3	103020,0	1249,0
5.	Ишга туширилган уй-жой умумий майдони, млн. м ²	8,9	11,4	13,4	14,6	164,0

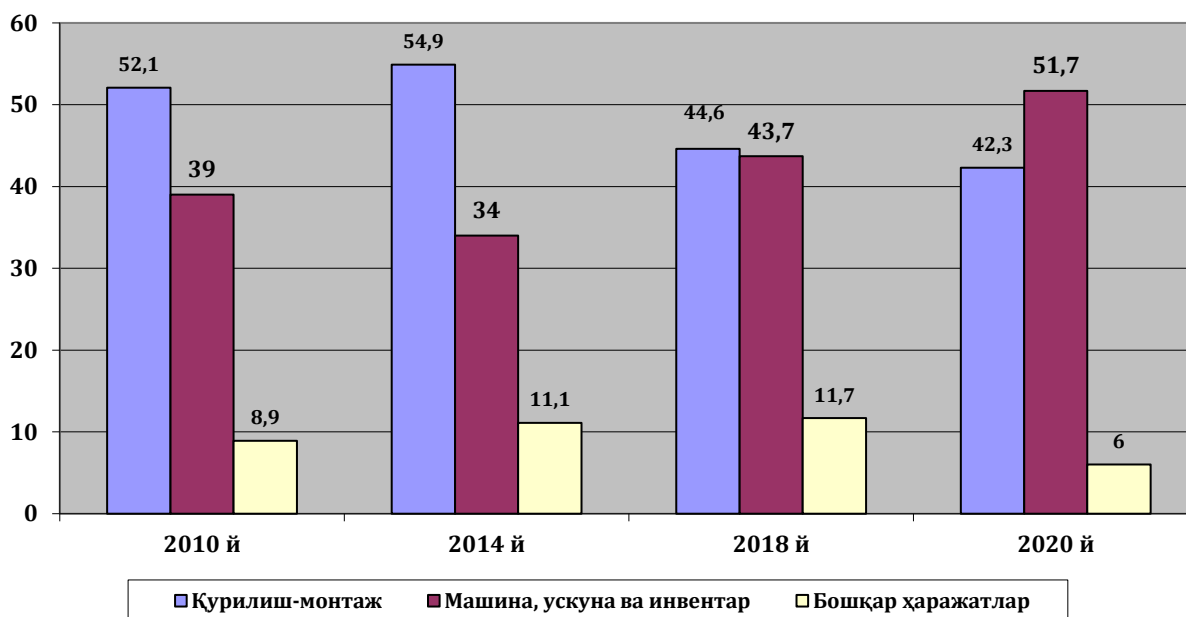
Бугунги кунда Ўзбекистон учун техник-технологик ривожланишнинг бир қатор вариантлари билан бирга, комбинацион хусусият тобора муҳим рол ўйнайди. Миллий иқтисодийнинг технологик даражаси ва унинг таркибий тузилмасини 2010-2020 йилгача ривожланишнинг янги омиллари билан боғлиқ инвестицион фаоллик қуйидаги жадвалда келтирилган.

Жадвал маълумотларига кўра, Ўзбекистон Республикасида миллий иқтисодийни ривожлантириш учун барча молиялаштириш манбалари хисобидан 2010 йилда 16,4 трлн. сўм, 2014 йилда 37,6 трлн. сўм, 2018 йилда 107,8 трлн. сўм, ва 2020 йилда 202 трлн. сўм (доллар эквивалентида 20,1 млрд. АҚШ доллари) ёки 2019 йилга нисбатан жаҳон инқирози ва пандемия сабабли 91,8% асосий капиталга инвестициялар ўзлаштирилди. Асосий капиталга инвестициялар ҳажми 2010 йилга нисбатан жорий баҳоларда 1226,9%га ўсган, қиёсий баҳоларда эса 2,2 марта ва 2015 йилга нисбатан 134,7 %га кўпайган.

Инвестициялар, биринчи навбатда, тез капитал айланмасига эга бўлган ва иқтисодийни хом ашё экспорт моделини барқарорлигига таъсир этувчи хизмат кўрсатиш соҳаси ва қазиб олиш саноати каби тармоқларга қаратилган. Бундай инвестиция сиёсатининг натижаси саноатда рақамли иқтисодийни ривожлантирувчи юқори технологик ва юқори қўшимча қиймат яратувчи, иқтисодий ўсиш ва мамлакат иқтисодий хавфсизлиги жараёнларида ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлган тармоқларнинг ўта паст рақобатбардошлигига олиб келади. Шунинг учун Ўзбекистон 2020 йили жаҳон глобал инновацион индекс кўрсаткичи бўйича жаҳонда 131 мамлакатлари ўртасида 93-ўринни эгаллайди. Рейтинг етакчилари Швейцария, Швеция, АҚШ, Нидерландия ва Буюк Британия давлатлари ҳисобланади. Марказий ва Жанубий Осиё минтақасида етакчи ўрини Хиндистон (48-ўрин), иккинчи ўринда Эрон (67), ва Қозоғистон учинчи (77) ўринни эгалламоқда. Мамлакатда тадбиркорлик ва инновациялар учун шарт-шароитлар ва қулайликлар мунтазам яратиб борилаётганлигига қарамай Ўзбекистоннинг 2020 йилдаги глобал инновацион индекс кўрсаткичи рейтинги 93 ўринда қайд этилиши ўта аянчли ҳолдир. “Ўзбекистон – 2030” дастурига кўра истиқболда 2030 йилга бориб глобал инновацион индекс кўрсаткичи бўйича Ўзбекистон жаҳондаги 50 та инновацион ривожланган давлатлар қаторидан ўрин олишни режалаштирилган.

Ўзбекистон миллий иқтисодийнинг таркибий тузилмасидаги шаклланган номунатосибликларга, ва иқтисодийни хом ашё экспорт моделини барқарорлигига инвестицияларнинг такрор ишлаб чиқариш тузилмасида ҳам сезиларли даражада таъсир кўрсатди. Инвестицияларнинг такрор ишлаб чиқариш тузилмасида сифат ўзгаришлари юз берди. Тадқиқ қилинаётган даврдан ТТХИ фаолият кўрсатаётган корхоналарни кенгайтириш ва реконструкция қилиш ва асосий фондларни янгилашга йўналтирилди. Бу республикамизда мутлақо янги бўлган замонавий корхоналарни барпо этиш борасида бир қатор йирик инвестицион лойиҳаларни амалга ошириш имконини берди (қаранг 1-расм).

Янги ишлаб чиқариш объектларини барпо этиш ва инфратузилмани ривожлантириш борасида қатор йирик лойиҳаларнинг амалга оширилиши капитал қўйилмалар технологик таркибининг ўзгаришига олиб келди. Бунда умумий инвестицияларнинг қарийб 51,7% янги юқори технологияли асбоб-ускуналарни харид қилишга йўналтирилганлигини кўришимиз мумкин.

1-расм. Ўзбекистон Республикасида инвестицияларнинг технологик таркибининг ўзгариши (амалдаги нархларда, (% да))²⁷³

Миллий иқтисодиётнинг рақамли иқтисодиётга трансформациялашуви шароитида иқтисодий ўсишнинг манбаси бўлиб билимларни ишлаб чиқиш ва улардан самарали фойдаланиш ҳисобланмоқда. Шунинг учун ҳам билимларга қилинаётган инвестициялар миқдори асосий фондларга қилинаётганларга нисбатан ўсиб бормоқда. Билимлар – маҳсулотдир, бир томондан, шахсий бўлиб, бошқа томондан эса жамоавийдир, яъни улардан барча кишилар фойдаланишлари мумкин (Абдуллаев, Джуманиязов, 2019).

Миллий иқтисодиётнинг рақамли иқтисодиётга трансформациялашуви шароитида ИТТКИга йўналтирилган инвестицияларнинг роли катта. Бироқ Ўзбекистон миллий иқтисодиётнинг таркибий тузилмасидаги номунатосибликлар ва иқтисодиётни хом ашё экспорт моделини барқарорлигига мустаққилик йилларида мамлакатда ИТТКИни қолдиқ тамойили асосида молиялаштириш тизими мавжудлиги билан тавсифланади. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 12 январдаги 24–сон «Илмий-инновацион ишланма ва технологияларни ишлаб чиқаришга тадбиқ этишнинг самарали механизмларини яратиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори қабул қилингандан сўнг иқтисодиётни техник-технологик жиҳатдан модернизация қилиш, таркибий ўзгаришларни амалга оширишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Натижада 2017 йилдан мамлакатимизда илмий тадқиқот ва тажриба – конструкторлик ишларига харажатлар ҳажми кескин ўсди. Ушбу соҳага 2010 йилда 133,3 млрд сўм молиявий маблағ йўналтирилган бўлса, 2015 йилда 365,2 млрд. сўм, 2018 йилда 528,8 ва 2020 йилда 1160,4 млрд. сўм инвестиция йўналтирилди²⁷⁴. Ўзбекистонда илмий тадқиқот ва тажриба – конструкторлик ишларини амалга оширган ташкилотлар сони 2015 йилдаги 323 тадан 2020 йилда 304 гача камайган ва унда фаолият олиб бораётган тадқиқотчилар сони ҳам тадқиқ этилаётган даврда 13552 тадан 2020 йилга келиб 13288 тага камайган. 2015 йил натижаларига кўра, ялпи экспортда юқори технологияли товарлар экспорти улуши 0,2%дан 2020 йилга келиб сезиларсиз даражада 1,7%га ўсган.

²⁷³ Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий-иқтисодий ҳолати. –Т.: 2021. –Б. 137.

²⁷⁴ Ўзбекистонда илм-фан ва инновацион фаолият статистик тўплам. –Тошкент, 2020. –Б.51.

Иқтисодиётга йўналтирилган инвестицияларнинг тармоқ таркибининг ўзгариши миллий иқтисодиётнинг таркибий тузилмасидаги ўзгаришларда ўз аксини топади (қаранг 2-жадвал).

2-жадвал

**Ўзбекистон Республикасида иқтисодий фаолият турлари бўйича
инвестицияларнинг тармоқ таркибининг ўзгариши (%да) (Тўплам, 2021)**

	2010 й	2014 й	2018 й	2020 й
Қайта ишлаш саноати	14,2	12,7	20,7	31,1
Тоғ-кон саноати	9,2	18,5	12,9	20,5
Электр, газ билан таъминлаш	5,4	4,5	12,4	5,1
Қишлоқ хўжалиги	10,0	10,2	6,4	8,9
Ахборот ва алоқа	6,5	2,2	1,3	2,4
Қурилиш	1,3	2,1	2,1	3,7
Ташиш ва сақлаш	21,5	11,2	6,8	4,7
Таълим ва маданият	6,4	5,7	5,1	5,2
Соғлиқни сақлаш	1,9	2,4	2,2	2,3
Савдо ва овқатланиш	4,9	5,9	5,5	5,4
Сув билан таъминлаш, канализация	0,7	1,2	2,1	1,8
бошқалар	18,0	23,4	22,5	8,9

Жадвал маълумотларидан кўринадикки тадқиқ этилаётган даврда инвестицияларнинг асосий қисми хом-ашё ишлаб чиқарувчи тармоқларга йўналтирилган. 2010 йилда инвестицияларнинг 38,8% йўналтирилган бўлса 2020 йилда саноатга йўналтирилган инвестицияларнинг асосий қисми 65,6% хом-ашё ишлаб чиқарувчи тармоқларга йўналтирилган. Унинг 20,5% тоғ-кон саноатига, 31,1% қайта ишлаш саноатига ва 5,1% электр, газ, буғ билан таъминлаш саноатига ва 8,9% қишлоқ хўжалигига тўғри келди. Миллий иқтисодиётда юқори фан сиғимли техник-технологик тармоқларни ривожлантиришга олиб келувчи ахборот ва алоқага ялпи инвестицияларнинг улуши 2010 йилда 6,5%дан 2020 йилга келиб 2,4%гача пасайган. Таълим ва маданиятга йўналтирилган инвестициялар ҳам тадқиқ этилаётган даврда 6,4%дан 2020 йилга келиб 5,2%га тушиб қолган. Инвестициялар тармоқ таркибида қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги улушининг барқарор ўртача 9% бўлиши бу тадқиқ этилаётган даврда соҳада турли шаклдаги агросаноат кластерларини ташкил этилиши билан боғлиқдир.

Таҳлилларга кўра Ўзбекистонда ялпи инвестициянинг тармоқ таркибига мос равишда 2020 йилда саноатга йўналтирилган хорижий инвестицияларнинг асосий қисми миллий иқтисодиётда хом-ашё маҳсулотлари ишлаб чиқарувчи қайта ишлаш саноатига **42,1% ва тоғ-кон саноатига 18,2% ва электр, газ билан таъминлашга 8,3% тўғри келмоқда**. Инвестицияларнинг молиялаш манбалари бўйича таркибида муҳим сифат ўзгаришлари юз бермоқда. 2010-2020 йилларда ялпи инвестицияларда марказлаштирилган маблағлар улуши пасайиб борди ва 2018 йилга келиб уларнинг улуши кескин ўсиб ялпи инвестицияларнинг 32,1%ни ташкил этди. 2010 йилдан бошлаб, аксинча, марказлашмаган маблағлар улуши 2017 йилгача ўсди, бироқ 2018 йилга келиб уларнинг улуши 67,9%гача пасайди. 2020 йилга келиб жаҳон инқирози ва пандемияси сабабли марказлашган инвестициялар 19,5%ни ва марказлашмаган инвестициялар 80,5%ни ташкил этди (3-жадвал).

3-жадвал

**Молиялаштириш манбалари бўйича асосий капиталга ўзлаштирилган
инвестициялар таркиби (чет эл инвестициялари ва кредитлари бўйича
МАЪЛУМОТ жами (%да))**

Худудлар	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ўзбекистон Республикаси	26,4	18,5	20,7	23,8	24,3	43,6	42,7	42,3	42,8
Қорақалпоғистон Республикаси	12,6	48,2	44,6	10,0	23,7	36,9	38,9	37,4	38,7
Андижон	8,2	4,4	4,9	7,2	14,8	39,6	36,3	45,6	48,4
Бухоро	63,2	35,9	52,4	71,0	44,0	53,9	48,2	58,5	58,4
Жиззах	7,6	2,9	7,3	10,8	8,7	48,8	61,9	44,5	47,3
Қашқадарё	26,5	17,6	27,5	18,0	51,1	70,3	69,3	53,6	47,0
Навоий	25,2	3,0	5,1	24,2	34,0	39,9	67,8	61,3	54,4
Наманган	4,7	21,9	22,6	31,6	33,5	45,8	37,2	29,8	34,7
Самарқанд	3,2	4,0	2,2	2,8	4,7	27,8	27,0	34,9	52,7
Сурхондарё	5,2	10,4	9,8	11,5	21,4	66,3	60,1	45,2	42,3
Сирдарё	9,6	10,8	7,7	4,6	9,6	44,8	48,7	59,8	79,1
Тошкент	16,4	15,3	13,7	12,0	9,6	26,0	26,7	34,3	32,4
Фарғона	12,3	7,6	8,9	5,8	19,4	42,7	41,3	39,1	44,8
Хоразм	9,8	2,7	5,8	6,8	8,5	42,5	32,0	33,5	32,3
Тошкент.ш	39,5	13,0	16,4	18,1	15,1	36,7	29,9	37,3	30,0

Ўзбекистон Республикаси ҳукумати томонидан ялпи инвестицияларда давлат бюджети харажатларининг улушини 2010-2022 йилларда барқарор 42,3%ни ташкил этди. Инвестицион жараёнларда бюджетдан ташқари фондларнинг аҳамияти ошиб бормоқда. 2010 йилда уларнинг улуши 26,4%ни ташкил этган бўлса, 2022 йилда 42,8%гача пасайди. Бюджетдан ташқари фондлар ҳисобидан амалга оширилаётган инвестицияларнинг 40 фоизи “Тикланиш ва тараққиёт” жамғармаси ҳисобига тўғри келади.

Миллий иқтисодиётнинг рақамли иқтисодиётга трансформациялашуви шароитида инвестицион механизмнинг иқтисодиётнинг техник-технологик даражасини оширишига, рақамли инновацион иқтисодиётни ривожланишига тўсқинлик қилувчи унда хом ашё экспорт моделини барқарорлигини таъминловчи бир қатор омилларга эга. Уларга:

Биринчидан, инвестиция ресурсларини ишлаб чиқариш тармоқлари бўйича тақсимлашнинг институционал механизмларининг жуда паст даражада ривожланганлигини ва асосий инвестициялар Ўзбекистон иқтисодиётига доминант бўлган, аммо юқори қўшимча қиймат яратмайдиган, асосан хом-ашй махсулотлари ишлаб чиқарувчи тармоқларга йўналтирилган.

Иккинчидан, юқори технологик саноат тармоқларга инвестиция қилиш учун институционал қўллаб-қувватлаш тизимини йўқлиги. Корхоналарнинг бўш пул маблағларини, инвестицияларнинг катта ликвидлиги ва иқтисодий вазиятнинг беқарорлиги туфайли йирик лойиҳаларга сармоя киритишдан кўра, омонатларга жойлаштириш тенденцияси мавжуд.

Учинчидан, инвестиция ва энергия бозоридаги вазият ўртасида жуда яқин боғлиқлик мавжуд бўлиб, бу иқтисодий ўсишга тасир этади. Ўзбекистон инвестиция бозорининг хорижий инвестициялар ва глобал макроиқтисодий муҳитга кучли боғлиқлиги.

Ўзбекистон Республикасини рақамли иқтисодиётга ўтиши, унинг такрор ишлаб чиқариш тузилмасини трансформациясини шароитида инвестицион механизмнинг роли жуда катта. Бироқ бугунги кунда миллий иқтисодиётда қазиб олиш саноатининг энг даромадли турлари, миллий иқтисодиётни юқори технологик рақамли иқтисодиёт тармоқларнинг ишлаб чиқариш улушини ошириш қаратилган узоқ муддатли инвестициялар йўқлиги қисқа муддатли инвестициялар ҳукмронлиги Ўзбекистон иқтисодиётининг таркибий тузилмавий ривожлантириш учун кучли тўсиқ бўлмоқда.

Хулоса ва таклифлар.

Бизнинг фикримизча миллий иқтисодиётни рақамли иқтисодиётга трансформациялашуви шароитида иқтисодиётда таркибий тузилмавий такомиллаштиришларнинг янги турдаги импульсларга қаратилган инвестицион механизм учун қуйидаги чора-тадбирлар мажмуини амалга ошириш мақсадга мувофиқдир:

- биринчидан, хом-ашё сектори ва юқори технологияли сектор ўртасида молиявий ресурсларни қайта тақсимлаш механизмларини ишлаб чиқиш;
- иккинчидан, бюджет профицитини таъминлаш, саноат ривожланиши манбаи сифатида юқори фан сиғимкор техник-технологиялар самарадорлигини ошириш иқтисодий тармоқлар даромад даражасини ошириш;
- учинчидан, Ўзбекистонда ишлаб чиқарилган товарларнинг нарх бўйича рақобатбардошлигини даражасини таъминлаш имконини берадиган даражада сўм курсини сақлаб туриш;
- тўртинчидан, саноат ишлаб чиқаришни модернизациялаш жараёнига инвестицияларни жалб этиш;
- бешинчидан, юқори технологияли секторга хусусий инвестициялар учун имтиёзли режимини яратиш.

Хулоса қилиб айтганда, Ўзбекистон иқтисодиётини трансформациялашуви жараёнида инвестиция механизми қуйидаги хусусиятларга эга: юқори қўшимча қиймат яратмайдиган тармоқларга капитал қўйилмаларнинг доминантлиги; асосан қисқа муддатли инвестициялар; асосий фондларга молиявий капитал қўйилмаларнинг инвестициялардан устунлиги, Ўзбекистон инвестиция бозорининг хорижий инвестицияларга боғлиқлиги ва глобал макроиқтисодий муҳит ва юқори технологияли саноат ва ишлаб чиқариш саноатларига инвестицияларни институционал қўллаб-қувватламаслиги. Ўзбекистон Республикасида рақамли иқтисодиётга ўтиш шароитида истиқболда АКТ, био ва нанотехнологиялар, кимё, фармацевтика, машинасозлик ва метални қайта ишлаш, микроэлектроника, нозик кимё технологиялари, ахборот-коммуникация ва лазер-оптик технологиялар, тикланадиган энергетика ютуқларидан фойдаланиш, янги материаллар ишлаб чиқариш ва шу каби саноат тармоқларини ривожланишига олиб келувчи соҳаларга инвестицияларни йўналтириш мақсадга мувофиқ бўлади.

Адабиётлар / Литература / Reference:

Solow Robert (1957) M/ technical Change and the Aggregate Production Function // Review of economics and statistics. - №39 (3). -P.312-320.

Абдуллаев О.А., Джуманиязов Ш.Р. (2019) Ўзбекистонда рақамли иқтисодиётнинг иқтисодий ўсишга таъсири ва улардан самарали фойдаланиш йўллари. Рақамли иқтисодиёт: иқтисодий ривожланиш тенденцияларини моделлаштириш ва замонавий ахборот-коммуникация технологияларини қўллаш истиқболлари: Республика илмий-амалий анжумани илмий мақолалари ва маърузалари тўплами. –Т.: ТДИУ, – Б.9.

Вахабов А.В., Зайнитдинова У. (2011) Барқарор иқтисодий ўсиш омиллари. Бозор, пул ва кредит Ж-ль. №6.-Б. 40.

Глазьев С.Ю. (2016) Экономика будущего. Есть ли у России шанс? - М.: Книжный мир, - С. 141.

Жўраев Т., Маматов А. (2019). Иқтисодиёт назарияси (Дарслик). –Т.: М.Г.ХТИ, - 650 бет.

Кан Р. (2004) Связь инвестиций домохозяйств и безработицы/ Р.Кан.-М.: Юнити-М., - 228 с.

Касьяненко Т.Г. (2009) Инвестиции. – М.: Эксмо, - С. 59.

Кейнс, Д. М. (1992) Общая теория занятости, процента и денег / Д. М. Кейнс //Т. 2. – М.: Эконом., – С.128.

Мирзиёев Ш.М. (2021) «Янги Ўзбекистон» газетаси бош муҳарририга берган интервьюси. <https://daryo.uz/k/2021/08/17/>.

Мирзиёев Ш.М. (2021) Янги Ўзбекистон стратегияси. – Тошкент. “Ўзбекистон нашриёти”, 464 бет.

Тўплам (2021) Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси. Йиллик статистик тўплами. 2010-2018 йиллар. –Б 228., Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий-иқтисодий ҳолати 2021 йил. –Б.146.

Тўплам (2021) Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси. Йиллик статистик тўплами. 2010-2018 йиллар. –Б 229., Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий-иқтисодий ҳолати 2021 йил. –Б. 147.